

ЩОДО ПОНЯТТЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ

Чинний КПК України значну увагу приділяє використанню у кримінальному провадженні спеціальних знань та технічних засобів, чому присвячено близько 40 статей. В сучасній науковій літературі міститься значна кількість таких термінів як: «технічні засоби», «оперативно-технічні засоби», «технічні засоби отримання інформації», «технічні засоби візуального спостереження», «спеціальна техніка», «спеціальні технічні засоби», «науково-технічні засоби» і т. ін., хоча всі вони відносяться до технічних засобів кримінально-процесуального пізнання. Не викликає сумніву, що однозначності розуміння могла б сприяти єдина правова категорія, закріплена у відповідних нормах. На сучасному етапі, стан розвитку законодавчої регламентації застосування науково-технічних засобів у кримінальному провадженні є недосконалим, а наявність у системі норм, які регулюють відносини у цій сфері вельми широкого кола термінів, що визначають єдине правове поняття, створює негативну ситуацію законодавчої невизначеності та можливості неоднозначного тлумачення цих понять у правозастосовній діяльності.

Для вирішення даного питання доцільно звернутися до такого термінологічного поняття, як «науково-технічні засоби». Його введення як єдиного, загального поняття у дану сукупність правових норм обумовлюється самою технічною та науковою природою зазначених засобів, а також сукупністю поглядів науковців у системі знань, яка формується такою синтетичною наукою, як криміналістика. Безумовно, звернення до загальних підходів у розв'язанні означеної проблеми, що встановлені і продовжують формуватися у сучасній криміналістичній науці, розглядається не просто у вигляді «звернення до авторитету» у розв'язанні цієї проблеми, а передусім спрямоване на визначення і встановлення тих загальних тенденцій, що народжені практичною діяльністю правоохоронних органів і підтверджені наукою.

Аналізуючи правову регламентацію цих засобів у кримінальному провадженні, науковці наголошували саме на їх «науково-технічну» природу (В. Г. Гончаренко, О. А. Леві, М. О. Селіванов, М. С. Строгович).

Подальше формування поглядів науковців на проблему кримінально-процесуальної регламентації та криміналістичні аспекти застосування науково-технічних засобів у розкритті та розслідуванні злочинів, як взагалі, так і під час провадження слідчих (розшукових) дій, продовжувалося в кінці семидесятих років і не припиняється в наш час.

Не обійшли увагою дане питання і вітчизняні вчені В. П. Бахін, А. Я. Дубинський, В. С. Кузьмічов, М. М. Михеєнко, В. Т. Нор, В. М. Тертишник, В. П. Шибіко. У своїх працях вони запропонували чітко

визначений підхід до характеристики використовуваних у кримінальному судочинстві технічних засобів саме як засобів науково-технічних [1; 2; 3].

М. В. Салтевський, розглядаючи криміналістичні аспекти застосування технічних засобів та проблеми вдосконалення процесуальної регламентації, наголошував саме на використанні терміна «науково-технічний засіб, що застосовується у кримінальному судочинстві» [4, с. 27-32].

Таким чином, можна дійти висновку, що термін «науково-технічні засоби» стосовно засобів, які застосовуються у кримінальному провадженні, є найбільше поширеним і панівним як в криміналістиці, так і в кримінально-процесуальному праві.

З метою обґрунтувати правомірність застосування терміну «науково-технічні засоби», а також його введення в науковий обіг на законодавчому рівні необхідно дослідити головні поняття, з яких складається дана термінологічна категорія.

Так, у тлумачному словнику поняття «техніка» визначається як певна «сукупність засобів і знарядь праці, що застосовуються в суспільному виробництві та призначені для створення матеріальних цінностей» [5, с. 1244].

«Наука» – категорія, що відображає одну з форм суспільної свідомості, яка дає об'єктивне відображення світу; система знань про закономірності розвитку природи і суспільства та способи впливу на навколишній світ. Наука включає в себе фактично два елементи, що виступають і як діяльність з отримання нового знання, і як результат цієї діяльності - певна сума знань [5, с. 586]. Кінцевим продуктом творчої діяльності в науці є відкриття, а в техніці винахід. Винаходом визнається технічне вирішення завдання, що володіє новизною і практичною застосовністю. Об'єктами винаходів стосовно криміналістики можуть бути пристрій, спосіб, речовина, а також застосування відомого раніше пристрою, способу, речовини за новим призначенням [6, с. 207]. Саме вони - винайдені пристрої, способи, речовини і дозволяють забезпечити максимально результативну діяльність органів досудового розслідування.

Саме з цих позицій можна з'ясувати співвідношення понять «технічний засіб» та «науково-технічний засіб» з метою встановлення того, який з цих термінів більшою мірою відповідає реальній дійсності і повною мірою відображає реально існуючі закономірності у сфері суспільних відносин зазначеного виду. Враховуючи зазначене співвідношення роду і виду, у якому поняття «технічного засобу» виступає як «родове», воно фактично поглинається більш загальним «видовим» поняттям «науково-технічний засіб». Таким чином, можна дійти висновку, що більш правильним буде використання саме терміна «науково-технічний засіб», а не будь-якого іншого.

Щодо терміну науково-технічний засіб, а саме - поняття «засобу». Засіб визначається як знаряддя у якій-небудь дії, справі. Засоби, це предмети, які людина використовує як чинник впливу на певні явища [5, с. 326].

З зазначеного, можна дійти висновку про правомірність застосування в криміналістиці та кримінально-процесуальному праві терміну «науково-технічний засіб».

Список використаних джерел:

1. Михеєнко М. М. Кримінальний процес України: Підручник / М. М. Михеєнко, В. Т. Нор, В. П. Шибіко. – К. : Либідь, 1999. - 536 с.
2. Михеєнко М. М. Науково-практичний коментар Кримінально-процесуального кодексу України / М. М. Михеєнко, В. П. Шибіко, А. Я. Дубинський. – К. : Юрінком Інтер, 1995. - 640 с.
3. Тертишник В. М. Кримінально-процесуальне право України: Навчальний посібник / В. М. Тертишник. – К. : Юрінком Інтер, 1999. - 576 с.
4. Салтевский М. В. Проблема совершенствования процессуальной регламентации применения научно-технических средств в уголовном судопроизводстве / М. В. Салтевский // Криминалистика и судебная экспертиза. – К., 1991. – Вып. 45. – С. 27-32.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [упоряд. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К., Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
6. Философия : учеб. пособие для студентов вузов / В. Ф. Берков [и др.] ; под общ. ред. Ю. А. Харина. 3-е изд. – Минск : Тетра Системс, 2000.